

EKOMUZEJ KOMIŽA

tematski putovi i staze

Koncept interpretacijskog plana

Travanj 2011.

Izradila:

Dragana Lucija Ratković, suradnica projekta Coast za ekomuzeje, Muze d.o.o. Zagreb

Članovi užeg radnog tima:

Tonka Ivčević, gradonačelnica

mr. Sanja Buble, konzervatorica savjetnica, Ministarstvo kulture - Konzervatorski odjel Split

Pino Vojković, vlasnik turističke agencije Alternatura, Komiža

Petra Vojković, vlasnica turističke agencije Alternatura, Komiža

Konceptualno rješenje nastalo je u okviru UNDP projekta Coast. Nositelj projekta je Grad Komiža.

SADRŽAJ

UVOD	5
INTERPRETACIJSKO PLANIRANJE	6
PROCES INTERPRETACIJSKOG PLANIRANJA	6
ZNAKOVI	9
INTERPRETACIJSKI PLAN	10
POSLANJE	10
KROVNI CILJEVI	10
KONCEPT TEMATSKIH PUTOVA I STAZA	11
SASTAVNICE TEMATSKIH PUTOVA	11
RAZVOJ TEMA	13
“PUT GRADA”	14
ATMOSFERA I DOŽIVLJAJ	14
SASTAVNICE	14
MODUSI INTERPRETACIJE I OPREMA PUTA	15
DOGAĐANJA	16
CILJNE SKUPINE	16
DIONICI	16
“PUT POJA”	17
ATMOSFERA I DOŽIVLJAJ	17
SASTAVNICE	17
MODUSI INTERPRETACIJE I OPREME PUTA	19
DOGAĐANJA	20
CILJNE SKUPINE	20
DIONICI	21
“PUT SV. MIKULE”	22
ATMOSFERA I DOŽIVLJAJ	22
SASTAVNICE	22
MODUSI INTERPRETACIJE I OPREMA PUTA	23
DOGAĐANJA	24
CILJNE SKUPINE	25

DIONICI	25
“MARSOV PUT”	26
ATMOSFERA I DOŽIVLJAJ	26
SASTAVNICE	27
MODUSI INTERPRETACIJE I OPREMA PUTA	27
DOGAĐANJA	28
CILJNE SKUPINE	28
DIONICI	29
“PUT PUČINE”	30
ATMOSFERA I DOŽIVLJAJ	30
SASTAVNICE	30
MODUSI INTERPRETACIJE I OPREMA PUTA	31
DOGAĐANJA	32
CILJNE SKUPINE	32
DIONICI	32
AKCIJSKI PLAN	33
PROJEKTIRANJE	33
ISTRAŽIVANJE TEMA	33
DOKUMENTACIJSKI POSLOVI	33
NALAŽENJE FINACIJSKIH SREDSTAVA	34
REALIZACIJA	34

UVOD

Ekomuzej Komiža vrednuje, čuva, istražuje, interpretira i prezentira cjelovitost identiteta lokalne zajednice na teritoriju Grada Komiže. To čini prvenstveno iz potrebe lokalne zajednice koja želi očuvati svoj kulturni i baštinski identitet, ali i zbog posjetioca Komiže, turista koji su sve više u potrazi za jedinstvenim doživljajem. Tako je Ekomuzej Komiža s jedne strane važan alat lokalnoj zajednici za očuvanje komiškog identiteta, a s druge strane važan generator održivog razvoja turističkih proizvoda destinacije, važnih za razvoj ponude i marketinško pozicioniranje Komiže i otoka Visa na nacionalnom i internacionalnom turističkom tržištu.

U objedinjavanju ovih glavnih zadataka Ekomuzeja Komiža važan je proces interpretacijskog planiranja. U glavnom interpretacijskom centru Ekomuzeja Komiža putem medija stalne izložbe pod nazivom *Terra Marique* interpretira se sukus komiškog identiteta na poučan, zabavan, multimedijalan i interaktivan način, definiran muzeografskim konceptom. Interpretacijski koncept mreže tematskih putova i staza glavni je sadržaj ovog radnog dokumenta kojim se postavljaju smjernice interpretacije prostora, oblikuju i objedinjuju tematski itinereri i mjesta doživljaja i izravnog kušanja baštine Grada Komiže i pripadajućih naselja: Borovika, Duboke, Oključne, Podhumlja, Podšpilja, Žena Glave, te otoka Biševo, Palagruža i Svetog Andrije (Sveca), kao i otočića vulkanskog podrijetla: Brusnika i Jabuke. Dakle, mrežom tematskih putova i staza valorizira se i interpretira ukupna prirodna i kulturna baština *in situ*, na licu mjesta, te se prožimaju bremenita memorija i duh mjesta sa sadašnjim životom, proizvodnjom i kreativnim doprinosima i potrebama lokalnog stanovništva, kreirajući jedinstven i nezaboravan doživljaj za sve svoje posjetitelje.

U prvom dijelu Koncepta interpretacijskog plana tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža je uvod u osnove interpretacijskog planiranja i podjela znakova koji se u ovom procesu koriste. U drugom dijelu se donosi koncept interpretacijskog plana mreže tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža sa svim elementima, dok se u trećem dijelu prelazi na definiranje glavnih tematskih putova i prijedloge njihovih osnovnih karakteristika i sastavnica. Koncept je zaključen kratkim akcijskim planom i pregledom nositelja i sudionika u daljnjim aktivnostima prema implementaciji.

INTERPRETACIJSKO PLANIRANJE

PROCES INTERPRETACIJSKOG PLANIRANJA

Važan segment u razvoju Ekomuzeja Komiža je proces interpretacijskog planiranja kao pomagala koje lokalnoj zajednici pomaže u identificiranju onoga što je zbilja jedinstveno i posebno na njihovom području i vrijedno za podijeliti sa svojim posjetiteljima, odnosno sve ono po čemu će se teritorij Ekomuzeja Komiža, odnosno destinacije Komiža, razlikovati od tisuća drugih otočkih destinacija na svijetu.

Kako bi interpretacijski proces koji nam predstoji mogao zadovoljiti osnovne ciljeve, važno je definirati što on uopće jest. Izdvajamo dvije definicije interpretacije, prva je ona Društva za interpretaciju britanske baštine iz 1992. godine: “Interpretacija je proces objašnjavanja ljudima značaja mjesta ili predmeta kojega su došli vidjeti, kako bi u svom posjetu još više uživali, bolje razumjeli i svoju baštinu i okoliš te razvili brižniji odnos prema njihovom očuvanju.” Društvo interpretacije Australije iz 2004. godine donosi slijedeću definiciju: “Interpretacija je način komuniciranja ideja i osjećaja koji pomažu ljudima u boljem razumijevanju sebe i svog okoliša.”

Ovdje je svakako važno dodati i interpretaciju Freeman J. Tildena, autora knjige Interpretiranje naše baštine, koji je interpretaciju definirao kao “edukativnu aktivnost koja ima za cilj otkrivanje značenja i odnosa upotrebom originalnih predmeta, kroz iskustvo iz prve ruke i kroz razne ilustrativne medije, a ne preko pukog komuniciranja činjeničnih informacija.”

Interpretacijski alati (znakovi, izložci, interaktivne instalacije, tematska igrališta...) koriste se kako bi informirali posjetitelje o mjestima, građevinama, povijesnim osobama, flori, fauni, prirodnom okolišu, ekosustavima, predmetima, artefaktima, kulturnim ponašanjima, vjerovanjima, gradovima, industrijama, aktivnostima (npr. plovidbi, obradi polja, vinogradarstvu...), povijesnim razdobljima i događajima. Koriste se za prenošenje “duha mjesta”, pokretanju novih ideja; kako bi uzbudili, inspirirali i podučili; kako bi očuvali kulturne i prirodne resurse; kako bi obogatili rekreacijske doživljaje; kako bi produbili razumijevanje ljudi o njihovom odnosu prema kulturi i okolišu.

Postoji šest temeljnih principa uspješne interpretacije koji se mogu primijeniti na sve oblike interpretacijskih alata¹:

1. Stvoriti osobnu povezanost, odnosno biti relevantan, ciljanoj publici

Istraživanja pokazuju da ljudi primaju nove informacije na način da ih stavljaju u odnos prema nečemu što već od prije poznaju - dobro dizajnirani interpretacijski znakovi imaju jasna, jednostavna objašnjenja koja premošćuju prazninu između nove informacije i postojećih znanja i iskustava posjetitelja. Postoje razni način uspostave takvog osobnog odnosa interpretacije prema posjetiteljima poput korištenja humora, analogija i metafora kako bi se stvorile poveznice između interpretacijskog sadržaja i svakodnevnog iskustva posjetitelja; pričanje priča, posebno s likovima koji su posjetiteljima poznati i s kojima mogu stvoriti odnos; omogućiti posjetiteljima interakciju, participaciju i izbor njihovog interpretacijskog doživljaja, te iskustvene primjene usvojenog znanja. Važno je da interpretacijski znakovi i izložci odgovaraju na najčešće postavljena pitanja posjetitelja, pojednostavljeno: “Što je ovo? Čemu služi? Tko se time služi? Zašto je to tu?” Za ona mjesta i pojave s kojima se posjetitelj teško može povezati iz vlastita iskustva treba naći poveznicu s “ovdje i sada”, odnosno naglasiti sličnosti s poznatim iz iskustva.

2. Osigurati ili potaknuti nove i raznolike doživljaje

Dokazano je da ljudi imaju navadu isključiti se iz okoliša koji ima ponavljajuće znakove, izložke ili informacije. Kada ljudi ne poklanjaju pažnju onome što ih okružuje onda je s njima nemoguće uspostaviti komunikaciju. Zato kako bi se zadržala pažnja posjetitelja, u interpretaciju treba unijeti dozu zabave. A to je u ovom procesu pozivnica za istraživanje kreativnosti: dizajnirati i stvoriti takve interpretacijske alate koji će biti zabavni, zaigrani i koji će privući i okupirati pažnju.

3. Biti organiziran s jasnim i lako pratećim strukturama

Sadržaj bilo koje interpretacije mora biti organiziran tako da je ona jednako dostupna posjetiteljima i da ju lako mogu slijediti. Pokazalo se da je važno istaknuti naslove s glavnim temama tako da privuku pažnju posjetitelja. Informacija se treba prezentirati u slojevima - od naslova, podnaslova do detaljnijeg teksta. U slučaju tematske staze (kraći segment tematske rute) koja ima početak i kraj, važno je na ulaznom panou uvesti posjetitelja u doživljaj i jasno definirati sve teme koje ga očekuju tijekom posjeta. Nakon razrade teme na pojedinačnim

¹ G. Moscardo, R. Ballantyne, K. Hughes: Designing Interpretative Signs Principles in Practice. Fulcrum Publishing 2007, str. 4-12.

interpretacijskim znakovima, posjet tematskoj stazi dobro je zaključiti zaključnim panoom koji objedinjuje i naglašava najvažnije informacije.

4. Temeljiti se na jasnoj temi

Teme su osnovne ideje ili poruke “za ponijeti kući” o sadržajima koji se interpretiraju. One su podloga na kojima se gradi cijela interpretacija i omogućava posjetiteljima da razumiju i zapamte nove informacije. Efektne teme potiču pažnju posjetitelja, one povezuju posjetitelja s “velikom slikom”, kontekstom razumijevanja različitih elemenata njihove posjete destinaciji. Mnoge se teme mogu razviti iz jednog sadržaja ili baštinskog potencijala, ali je važno odabrati one koje su ključne i koje će se moći ispričati. Najbolji način je početi cijeli proces odabira tema s pitanjem : “Što bismo da smo mi posjetitelji stvarno željeli znati o ovom području?” Važno je znati da efikasna interpretacija uključuje ponavljanje tema kroz cijelu atrakciju koja se posjećuje.

5. Uključiti posjetitelje u doživljaj učenja i ohrabrivati ih da preuzmu kontrolu svog osobnog procesa učenja

Osiguravanje interakcije i participacije posjetitelja ima puno benefita. Kao prvo podrazumijeva onaj važan sastojak - raznolikost znakova, izložaka koja potiče fokusiranost i zainteresiranost posjetitelja. Drugo, čini doživljaj osobnim, tako da svaki znak ili oblik interpretacije postaje značajniji za svakog posjetitelja. I treće, daje osjećaj kontrole posjetitelja nad njihovim doživljajem jer im daje mogućnost izbora da čine što žele. To uključuje i stvaranje mogućnosti da posjetitelj čini nešto smisljeno (miriše, dotiče, osjeća, čuje, gleda, poteže, gura i slično) i daje mogućnost odabira stupnja koliko želi participirati.

6. Pokazati razumijevanje i poštovanje za posjetitelje

To je važan odnos interpretatora s njihovom publikom. Prijedlog je da se posjetitelji percipiraju kao “samo-odabrana grupa polu-motiviranih posjetitelja, s limitiranim vremenom na raspolaganju koji su većinom prvi puta u posjeti, koji su “novaci” ali su i znatiželjni i žele saznati o nekoj temi... koji traže zadovoljenje kroz osjećaj kompetencije i ugodan socijalni doživljaj!” Budući su atrakcije najčešće za široku skalu posjetitelja, valja se rukovoditi već rečenim da se posjetiteljima omogući raznolikost, mogućnost izbora i doživljaja za različite interese i potrebe, kao i slojevite informacije. U procesu planiranja valja posvetiti pažnju ciljnim skupinama.

ZNAKOVI

Prije no što se prijeđe na koncipiranje interpretacijskog plana mreže tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža, korisno je i važno definirati funkciju različitih tipova znakova. Dijele se u tri osnovne kategorije u odnosu na svoju funkciju: orijentacijsko-informacijski znakovi, upozoravajući znakovi i interpretacijski znakovi.

1. Orijetacijsko-informacijski znakovi

Mnogi posjetitelji dolaze na neko područje bez prevelikog znanja o mjestu gdje su došli, gdje trebaju ići i što mogu raditi. Zato je signaliziranje znakovima jako važno kako bi se posjetitelji ovdje osjećali ugodno. U orijentacijske znakove ubrajamo znakove kretanja, kao i kod nas široko primijenjenu “smeđu” signalizaciju. Tu su također i mape s ucrtanim tematskim putovima i stazama, atrakcijama i široj ponudi koja uključuje sve važne institucije, restorane, kafiće i slično.

2. Upozoravajući i sigurnosni znakovi

Ovi znakovi informiraju posjetitelje o potencijalnim opasnostima i načinu kako mogu poboljšati svoju sigurnost tijekom posjete. Uspješni upozoravajući znakovi jasno identificiraju vrstu opasnosti te specificiraju ljudsko ponašanje koje je s opasnošću povezano (npr. opasnost hranjenja životinja - vjeverica, ili potrebe nošenja zaštitnih kaciga i slično).

3. Interpretacijski znakovi

Interpretacijski znakovi daju informaciju o mjestu, predmetu ili događaju koja obogaćuje zahvalnost, razumijevanje ili zadovoljstvo posjetitelja. Ti znakovi prenose činjenice i koncepte u format koji će privući, zainteresirati, podučiti i inspirirati posjetitelje. Oni se oslanjaju na priče i poruke kako bi prenijeli posjetiteljima uvid u ključne elemente teme o kojoj pričaju. Oni preuzimaju ulogu vodiča ili učitelja, i omogućavaju interpretatorima baštine da komuniciraju s posjetiteljima iako nisu fizički prisutni.

INTERPRETACIJSKI PLAN

POSLANJE

Tematski putovi i staze Ekomuzeja Komiža povezani u interpretacijsku mrežu, povezuju sve kulturne i prirodne resurse komiškog zemljopisnog, baštinskog i duhovnog prostora s lokalnim stanovnicima koji ih svojim radom i životom osvještavaju, obnavljaju i oživotvoruju te prenose budućim generacijama. Mreža tematskih putova i staza namijenjena je jednako lokalnom stanovništvu kao i svim posjetiteljima i putnicima namjernicima koji posjećuju otok Vis i Komižu. To je suvremeni, inovativno i kreativno dizajniran komunikacijski sustav koji valorizira i predstavlja sve kulturne i prirodne vrijednosti komiškog teritorija; on je *memento* - aktivni podsjetnik svakodnevne potrebe njihova očuvanja i vrednovanja, ali i marketinška poveznica ukupne turističke ponude i svih usluga kojih su nositelji ovdašnji ljudi i na taj način ova mreža tematskih putova i staza ima ulogu jedinstvenog kulturno-turističkog proizvoda otoka Visa.

KROVNI CILJEVI

Tematski putovi i staze Ekomuzeja Komiža povezani u interpretacijsku mrežu imaju slijedeće ciljeve:

- 1) u interpretaciji fokusiranje pažnje na cjelinu, na čitav teritorij ekomuzeja, odnosno destinacije, a ne na pojedinačne atrakcije jer se ovdje radi o krovnom planiranju na holističkim principima; važno je isticati ono po čemu je komiški prostor jedinstven i otuda započeti proces interpretacijskog planiranja;
- 2) razvijanje tema koje su suštinske za interpretiranje komiškog identiteta; interpretacijska rješenja moraju biti vrhunski oblikovana kako bi bila privlačna za ciljane posjetitelje;
- 3) osiguravanje interpretacijske funkcije za sve posjetitelje - razumljivost i pristupačnost;
- 4) povećavanje snage privlačnosti prostora izazivajući interes posjetitelja i osiguravajući im nezaboravne doživljaje; na tome se temelji marketing destinacije;

5) podržavanje lokalne proizvodnje kao što su izvorni poljoprivreda, suveniri i gastronomija, uslužne djelatnosti, sportske aktivnosti...

KONCEPT TEMATSKIH PUTOVA I STAZA

Koncept interpretacijskog plana tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža u prvom redu identificira prirodne i kulturne resurse koji su jedinstveni, zatim integrira i koordinira nastojanja privatnog, javnog i civilnog sektora u očuvanju i poboljšanju korištenja identificiranih resursa te oblikuje i razvija nove proizvode.²

Za potrebe cjelovite interpretacije komiškog teritorija, koja je ovdje također uzeta kao proces edukacije i osvještavanja vlastite vrijednosti kod lokalnih ljudi, važno je u ovoj prvoj fazi definirati baštinske, memorijske točke koje premrežavaju komiški prostor te načine kako ih smisleno, tematski koncipirano povezati putovima i stazama koji ih povezuju prema jedinstvenim tematskim karakteristikama, oblikujući tkanje jedinstvene komiške priče, otvorene za nova prepoznavanja i nadopune.

Sastavnice tematskih putova

Svaki je tematski put Ekomuzeja Komiža obilježen orijentacijsko-informacijskim znakovima (signalistika kretanja, info-punktovi s mapama...), po potrebi osiguravajućim i sigurnosnim znakovima (potreba nošenja zaštitne kacige npr.), te interpretacijskim znakovima na mjestima, memorijskim točkama od posebnog baštinskog ili prirodnog značaja. Posebnu vrst znakova čine piktogrami, oznake kvalitete za davatelje usluga kako bi se komunicirala i podizala razina njihove kvalitete.

Osim interpretacijskih znakova koji opisuju i objašnjavaju prirodne pojave, povijesne znamenitosti i spomenike baštine, ta su mjesta ponekad uređena i dodatnim sadržajima kao što su objekti za piknik odmorišta, vidikovci, dječja tematska igrališta ili interaktivni interpretacijski znakovi ili instalacije koje pojačavaju ili naglašavaju atraktivnost

² Raymond S. Tabata: Thematic itineraries: an approach to tourism product development, 1999 INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON COASTAL AND MARINE TOURISM The Westin Bayshore • Vancouver, British Columbia • CANADA • April 26-29, 1999; <http://nsgl.gso.uri.edu/washu/washuw99003/15-Tabata.pdf>

mjesta. Također su na nekim dijelovima nekih tematskih putova uređena odmorišta sa sjenicom, klupama i sl. objektima.

Sastavni dio tematskih putova mogu biti i manji ili veći interpretacijski centri sa stalnim izložbama kao i živa mjesta življenja i doživljaja baštine (npr. kušaonice vina i maslinovog ulja, proizvodni pogoni - uljare, vinarije, zadruga i slično...).

Tematske staze zasebne su manje cjeline u sklopu tematskih putova. Jako je važno da imaju jasno označen početak i kraj, da nisu preduge (cca 400-800 m duljine, s rasporedom interpretacijskih znakova svakih 50-tak m) te da mogu na koncizan način interpretirati jednu važnu tematsku podcjelinu, naravno uvijek vezanu uz glavnu temu i pružiti nezaboravan doživljaj.

Kako bi se tematski put što bolje konceptualno oblikovao, u ovoj je fazi potrebno utvrditi njegove glavne osobine, odrediti glavne nositelje i partnere, preliminarni popis posebnih atrakcija, te vrstu ponude i ponuđača! Ukratko, za svaki tematski put razrađuju se slijedeće stavke:

- 1. Atmosfera i doživljaj** - opisuje glavne doživljaje i atmosferu koji karakteriziraju tematski put.
- 2. Sastavnice** - opseg puta, linije kretanja, glavne atrakcije, ponuda i razine interpretacije.
- 3. Modusi interpretacije i oprema** - interpretacija se može razvijati u raznim medijima, poput interpretacijskih centara ili interaktivnih ploča, a oprema puta namijenjena je s jedne strane što ugodnijem boravku posjetitelja na tematskom putu (klupe, stalci za bicikle...), ali i očuvanju okoliša (koševi za smeće).
- 4. Događanja** - svaki tematski put razvija godišnje kalendare događanja kojima se tematski putovi i staze oživljavaju u životu zajednice, jednako kao i za posjetitelje.
- 5. Ciljne skupine** - određuju se prema specifičnim doživljajima i interesima koje nudi svaki od tematskih puteva.
- 6. Dionici** - svi davatelji usluga, kao i institucije, udruge i pojedinci privatnog, javnog i civilnog sektora povezanih uz putove.

Razvoj tema

Ovdje predložen izbor tema tematskih putova Ekomuzeja Komiža temelji se na bogatoj dokumentaciji i istraživanjima koja su nastali u okviru projekta Coast³, sporadičnim terenskim radom, te na participacijskom radnom procesu s lokalnom zajednicom, koji je započeo radionicom u studenom 2010. godine u sklopu osnivanja Ekomuzeja Komiža, te se nastavio radom radne skupine. Glavne tematske cjeline oko kojih su se okupili svi baštinski i prirodni potencijali Komiže i komiškog mikrokosmosa su:

1. Urbani život - “Put grada”

Želi se ispričati priča o gradu Komiži, njegovim kućama, rivi, njegovim stanovnicima...

2. Ruralni život - “Put poja” ili “Put pojora”

Želi se ispričati priča o životu “pojora”, ljudi koji žive u unutrašnjosti otoka, u “poju” kao spoju prirode i ljudskog djelovanja, kulturnom krajoliku...

3. Sakralni život - “Put sv. Mikule”

Želi se ispričati priča o duhovnom životu Komiže, o mjestima bogoštovanja, molitve i kontemplacije, ali i riznicama umjetnosti, knjiga i mjestima brojnih pučkih vjerovanja i običaja...

4. Vojni život - “Marsov put”

Želi se ispričati priča o vojnoj povijesti otoka, od antike pa sve do današnjih dana s naglaskom na vojne bitke 19. st., razdoblje NOB-a i boravka JNA na otoku...

5. Pučinski život - “Put pučine”

Želi se ispričati priča o pučinskim otocima, svakome od njih, o ljudima koji su ih nastanjivali, flori i fauni...

³ Plan razvoja ekološkog i ruralnog turizma za područje otoka Visa, izrađen u lipnju 2009., predviđa 12 projekata razvoja turističke infrastrukture i atrakcija za cijeli otok Vis, a koje su većim dijelom ušle u plan razvoja Ekomuzeja Komiža s ponešto izmijenjenim ulogama, naglascima i poslanjem. Tu se spominju kušaonice maslinovog ulja i vina, sustav vidikovaca, panoramska cesta, Ribarski muzej u Komiži, Interpretacijski centar “Vis - otok skrovište”, koncept pješačkih, planinarskih i biciklističkih staza, centar za sportove na vodi, program zdrave hrave za potrebe turističkog tržišta, Škola viške kuhinje, Etnoselo Dragodid, interpretacijski centar vojna povijest Visa i ture otoka: tura prirodnih i kulturnih zaštićenih punktova, Viška vinska tura, Tura viških vanjskih otoka, Tura karakterističnih viških građevina, Tura Viška povijest, Tura viških sela... Velik dio navedenih projekata sastavni je dio tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža.

“PUT GRADA”

Komiža sa svojom rivom primjer je skladnog otočkog grada, urbanizam kojega prati njegov postanak od 12. stoljeća pa sve do današnjih dana. Ovaj tematski put uvodi nas u povijest nastanka mjesta, ali i u upoznavanje i kušanje načina života Komižana, povezujući i vodeći posjetitelja svim važnim točkama i prostorima doživljaja i življenja baštine koje sačinjavaju komiški gradski identitet.

Atmosfera i doživljaj

Karakteristike doživljaja koje posjetitelj može očekivati: život u čarobnoj Komiži! Ljepota građevina i urbanizma, palača i kamenih katnica, upoznavanje mjesta rođenja značajnih Komižana, upoznavanje rive i brodica koje su tu privezane. Doživljaj načina života domaćih ljudi posjetom restorana i konoba, upoznavanje njihovog lokalnog govora, životnih navika i tipičnih poslova, proizvodnjom tipičnih proizvoda: jela i napitaka od rogača, limuna, plodova mora... Doživljaj odnosa prema okolišu kao što su obrada polja rogača, izvorima vode koji okružuju grad, nasadima limuna načinu uređenja vrtova kuća, a tu su i pogledi i vidici kroz kale prema otvorenoj pučini... Šetnja gradom upoznaje nas s građevinama javne namjene, arhitektonskim ostvarenjima od srednjega vijeka, pa sve do sjajnih primjera hrvatske moderne arhitekture (Vitić, Planić). Tu su gradski zvukovi, mirisi, teksture, osvjetljenja, boje...

Sastavnice

- *Terra Marique* - glavni interpretacijski centar Ekomuzeja Komiža;
- stara gradska apoteka s izvornim interijerom i opremom i slični baštinski prostori (Gradska čitaonica, Zgrada gradskog poglavarstva i knjižnica, Dnevni boravak, konoba Bako - arheološka zbirka, zbirka Borisa Mardešića, arheološka zbirka Palagruža...) - mali interpretacijski centri i izložbeni prostori: prezentacija interijera i prostora važnih za zajednicu;

- pregled povijesti arhitekture i povijesnih stilova gradnje na primjerima gradskih palače i građevina javne namjene - označavanje interpretacijskim znakovima;
- rodne kuće znamenitih Komižana - označavanje interpretacijskim znakovima;
- zadruga i tvornica Neptun - označavanje interpretacijskim znakovima;
- izvori vode - označavanje interpretacijskim znakovima;
- komiška riva i barke - označavanje interpretacijskim znakovima;
- gradske plaže, uvale i predjeli - označavanje interpretacijskim znakovima;
- mjesta kušanja baštine - označavanje restorana, konoba, kafića, barova, vinoteka, gastro-kutaka, suvenirnica...
- označavanje javnih prostora na kojima se održavaju slavljenja, događanja, festivali i manifestacije ;
- gradski parkovi i vrtovi;
- Park limuna - tematska staza (Priča o limunu);
- Park rogača - tematska staza (Priča o rogaču).

Modusi interpretacije i oprema puta

Interpretacija puta *in situ*:

- orijentacijsko-informacijski znakovi: glavne info-točke s mapom grada i objašnjenjima tematskog puta i svih sastavnica kao i signalizacija puta i smjera kretanja;
- interpretacijske ploče i interaktivne interpretacijske ploče;
- interaktivne instalacije za naglašavanje osobito važnih mjesta;
- interpretacijski centri i interpretacija važnih interijera;
- piktorami s oznakama kvalitete usluga i ponude.

Tiskovine:

- mapa s ucrtanim putevima,
- vodič po gradu na četiri jezika.

Web:

- prezentacija puta na stranicama ekomuzeja i TZ Grada Komiže, ali i ostalim ponuđačima usluga (Alternatura i sl)...

Događanja

Važno je za Put grada sastaviti listu događanja koja su povezana s gradom, njegovim stanovnicima. To mogu biti rođendani poznatih Komižana, obilježavanje značajnih događaja iz povijesti grada, kao i postojećih manifestacija iz područja kulture, sporta ili slično...

Ciljne skupine

- Put grada obraća se različitim ciljnim skupinama posjetitelja prema dobi, obrazovanju i interesima; jednako se obraća domicilnim kao i posjetiteljima iz drugih dijelova Hrvatske i različitih zemalja Europe i svijeta; pokazuje senzibilitet za mlađe posjetitelje i pazi da su informacije koje se prenose prilagođene i dječjim dobnim skupinama;
- Put grada projektira se s ciljem da bude pristupačan i razumljiv osobama s posebnim potrebama i koliko je god moguće koristi inovacije i kreativna rješenja da im prenese poruku i doživljaj...

Dionici

Primarni

Temelji na kolektivnoj i osobnoj memoriji Komižana, domicilnih i raseljenih, koji sačinjavaju njezino živo kulturno tkivo i glavni su nositelji i prenositelji, akteri, protagonisti i dionici Puta grada! Oni su glavni kazivači koji prenose tradicijske vjerske običaje vezanih u svaki sakralni lokalitet i na taj način pričaju autentične priče te kreiraju jedinstven doživljaj svim posjetiteljima. Važno je spomenuti kao ključne dionike sve davatelje usluga, kao i vlasnike kuća i baštinskih prostora (interijernih i eksterijernih) koji sudjeluju u oblikovanju ovog tematskog puta. Ovdje su neizostavni dionici TZ Grada Komiže i turističke agencije, prvenstveno Alternatura.

Sekundarni

Sve relevantne kulturne institucije, kao i svi značajni istraživači poput mr. Sanje Buble, prof. Joška Božanića, kustosa Gorana Borčića i dr. Nevenke Bezić-Božanić.

“PUT POJA”

“Put poja” posvećen je upoznavanju života *pojora*, stanovnika unutrašnjosti otoka, u zaleđu Komiže! To je upoznavanje kulturnog krajolika kojega oblikuju gromače, kule, japjenice, bunje, kamenolomi, vinogradi, maslinici i naselja na visoravni, jedinstvenom geomorfološkom fenomenu, a koji svjedoče tisućljetni kontinuitet življenja od prapovijesti sve do danas.

Atmosfera i doživljaj

Karakteristike doživljaja ovog itinerera koje posjetitelj može očekivati su uživanje u prirodi i vidicima, malim organskim naseljima izgrađenim na uzvisinama, upoznavanje s prirodom, florom i faunom, makijom, autentičnim vrstama bilja i domaćih životinja, učenje o poljoprivrednom kalendaru, nasadima, obradi vinograda i maslinika, proizvodnji vina, maslinovog ulja i vapna, upoznavanje pojarskog načina života, njihovih stambeno-gospodarskih sklopova, njihova jezika, napjeva, pogleda na život i svijet te baštinom koju su nastavili još iz prapovijesnih, ilirskih i antičkih vremena o kojima svjedoče humci, gomilice, ilirske nastambe i rimske vile rustike! Opojni mirisi ružmarina, buhača i ostalog mediteranskog aromatičnog i eteričnog bilja, smokvi, autentična domaća prehrana - hib i viška pogača, smještaj u autentičnim ambijentima...

Sastavnice⁴

Naselja - ruralne cjeline s posebnim ambijentalnim vrijednostima:

- Podšpilje kao administrativno, gospodarsko, kulturno i duhovno središte okolnih sela i zaselaka;
- sela i zaseoci: Pohumje (Podhumlje), Borovik, Žena Glova, Galija, Kula, Petričovo, Duboka, Talež i Dracovu Poje;

⁴ Korišteni podaci iz Josip Repanić: Kroz poja od pulenta do levanta u: Otok Vis, Biseri Jadrana, Fabra press d.o.o., str. 58-63.

- Dragodid i Oključna.

Stambeno-gospodarski sklopovi:

- Dragodid;
- Oključna;
- Talež;
- Pri galiju u Žena Glavi;
- Petrićeva kuća;
- Pri Ivčovo s kušaonom maslinovog ulja.

Važni punktovi:

- Rovna zaravan sa Stupišćem i Puntom od Stupišćo, Dromni komik - stari antički put;
- Podhumlje s “loziman” - vinogradima - Ivčovo, Kapulicina i Mulicova loza, Pribacićova, Bucatova, Kriškotova i Mulicova loza, Mlikanova i Cimićova ili Betina loza, loza Marinkovo;
- Pohumlje - Pri Mlikanovo i Na Bačokovo - arheološko nalazište vila rustika;
- Podhumlje - Pri Kriškotovo, Pri Marinkovo i Na Konopjice - arheološko nalazište ilirske nastambe;
- Podhumlje - vale: Pritišćina, Vini Buk, Duboka;
- Podhumlje - proizvođač vina Cobota, Ciprotovi - proizvođači meda;
- Podhumlje - Sokolica;
- Krušovica - izletište; antički “rudnik” ilovače (tu i lokva i bunar) za proizvodnje antičke keramike, prapovijesni humci , dvije bunje i osnova stare japjenice;
- Podšpilje - Žonkotova kula - vidikovac;
- Duboka - nezapaljena japjenica;
- Duboka - Kokušina spila;
- Talež - prapovijesna gradina, Velo Gomila, Jonijev grad - ilirski (arheološka nalazišta);
- Talež - luka Taleška, Krakoševica - gnjezdište gavrana;
- Talež - luka Taleška - maslinici, vinogradi, polja rogača: Kunjanovi, Baržići, Vergotovi-Marinkovići;
- Dragodid.

Rodna mjesta poznatih i zaslužnih pojora:

- Duboka - Šimun Svičarović - Kokuša, 1/2 19. st. "Uzimol je bogatima i dovol siromasima.";
- Talež - Ante Borčić Koson - 1/2 20. st. utemeljitelj zadrugarstva na Visu

Modusi interpretacije i opreme puta

Interpretacijski mediji:

- orijentacijsko-informacijski znakovi: glavne info-točke na strateškim pozicijama s mapom područja i objašnjenjima tematskog puta i svih sastavnica;
- orijentacijsko-informacijski znakovi: signalizacija puta i smjera kretanja prema potrebi (paziti na postojeću signalistiku);
- interpretacijski i interaktivni interpretacijski znakovi;
- interpretacijske instalacije - pojačavanje doživljaja (korištenje sunca, vjetra, kiše...);
- glavni interpretacijski centar o *poju* i *pojorima* u Podšpilju (zgrada škole);
- mali interpretacijski centri - privatne etno zbirke;
- prostori doživljaja: kušaonice vina, maslinovog ulja i lokalnih proizvoda;
- tematske staze: vinske, maslinarske, ružmarina, lavande... ilirske... po ruralnim cjelinama - Dragodid, Oključna...
- piktorami s oznakama kvalitete usluga i ponude na putu.

Oprema puta:

- vidikovci;
- klupe;
- stolovi;
- sjenice;
- stalci za bicikle;
- izletišta sa sjenicama, klupama, stolovima, kaminom - mjestom za roštilj, koševima za smeće...

Tiskovine:

- mapa s ucrtanim putevima;

- vodič na četiri jezika.

Web:

- prezentacija puta na stranicama ekomuzeja i TZ Grada Komiže, ali i ostalim ponuđačima usluga (Alternatura i sl)...

Događanja

Sastavljanje kalendara događanja povezanih s poljoprivrednim radovima u vinogradima i maslinicima, te povezivanje istih sa događanjima “Put a Sv. Mikule”.

U radu sa zajednicom i glavnim dionicima kreiranje i re-kreiranje starih fešti i oživljavanje prostora slavljenja u pojorskim zajednicama te otvaranje istih novim sadržajima i mlađoj publici - zanimljivi koncerti, natjecanja... Obratiti pažnju na istraživanje narodnih igara, muziciranja i pjevanja, sportskih natjecanja i slično te razvoj programa njihove rekreacije...

Događanja su važna radi druženja i kvalitete života lokalnih ljudi s potencijalom da postanu i privlačna događanja za posjetitelje, posebno izvan turističke sezone!

Ciljne skupine

- Put poja obraća se širokoj ciljnoj skupini: od djece s roditeljima - obiteljima, školskim, stručnim, i umirovljeničkim ekskurzijama, *team building* programima, ali i samostalnim pojedinačnim turistima koji sami istražuju teren, planinarima i pješacima, te cikloturistima. To su jednako domicilni posjetitelji s otoka, kao i posjetitelji iz drugih dijelova Hrvatske i različitih zemalja Europe i svijeta.
- posjeta sakralnim objektima pristupačna je i razumljiva osobama s posebnim potrebama i koliko je god moguće koristi inovacije i nove tehnologije da im prenese poruku i doživljaj...

Dionici

Primarni

Put poja temelji se na kolektivnoj i osobnoj memoriji pojora koji sačinjavaju živo kulturno tkivo i glavni su nositelji i prenositelji, akteri, protagonisti i dionici Puta Poja! Oni su glavni kazivači koji prenose tradicijske običaje vezane uz život u poju i na taj način pričaju autentične priče te kreiraju jedinstven doživljaj svim posjetiteljima. Ovdje svakako treba spomenuti udrugu “Lavorat za poja”, Poljoprivrednu zadrugu u Podšpilju, lokalne vinogradare kao što su Božo Vidović i Ivo Sviličić, iz Podšpilja ili Ante Ivčevića Cobo s vinogradima u području Podhumlja gdje je i mala etnozbirka, te maslinare, sve davatelja usluga, proizvođače i poduzetnike poput tvrtke Sonomedia s brendom OH - Okusite Hrvatsku sa sjedištem u Podšpilju. Ovdje su neizostavni dionici TZ Grada Komiže i turističke agencije, prvenstveno Alternatura.

Sekundarni

U elaboraciju interpretacije uključiti rezultate znanstvenih i stručnih istraživanja, te znanstvene radove kojima su produbljeni razni aspekti znanja o zahvaćenim temama. Ovdje svakako uključiti i znanja iz brojnih istraživanja provedenih u okviru projekta *Coast*. Ovdje je također važno uključiti i sve relevantne stručne i znanstvene institucije, kao i sve značajne istraživače poput mr. Sanje Buble, prof. Joška Božanića, posebno za toponimiku te rezultate istraživanja arhiva i provedenih terenskih istraživanja usmene predaje kao i radove dr. Nevenke Bezić-Božanić. U vezi arheološke interpretacije terena, posebno s naglaskom na kontinuitet naseljavanja i obrade zemlje, važno je surađivati s dr. Borisom Čargo iz Arheološkog muzeja u Splitu - ispostave u Visu. Za sve razrade tema u vezi biljnoga svijeta i ekosustava tu je dr. Sandro Bogdanović, biolog iz Komiže.

“PUT SV. MIKULE”

Put koji povezuju memorijske točke sakralne baštine nazvan je prema glavnom zaštitniku grada Komiže, ali i glavnom zaštitniku putnika, pomoraca i ribara koji su ključni za nastanak komiškog mikrokosmosa, pa je tako i svaki putnik namjernik koji ovamo dolazi pod njegovom zaštitom!

Atmosfera i doživljaj

Karakteristike doživljaja ovog itinerera koje posjetitelj može očekivati: kontemplacija, duhovnost, uživanje u pogledima na vizure, učenje s naglaskom na povijest, povijest umjetnosti i arheologiji, te etnologiji kroz upoznavanje lokalnih pučkih inačica vjere i vjerovanja! Ovo je ujedno i ruta u kojoj se s kulturnim turizmom prepliće i religijski turizam i najmanje je “glasna” ruta.

Sastavnice

Glavni cilj ovog tematskog puta je povezivanje, prezentiranje i interpretiranje svjedočanstava o duhovnom životu Komižana kroz povijest pa sve do današnjih dana. Ovaj itinerer obuhvaća sakralne spomenike na području Grada Komiže: crkve, kapele, križne putove i groblja, kao i crkvene inventare u kojima se često čuvaju najvrjednije ovdašnje riznice i zbirke primijenjenih i takozvanih visokih umjetnosti.

Na području župe (Viško-hvarska nadbiskupija) ima 11 crkava:

1. Muster sa crkvom Sv. Nikole (Mikule, srednji vijek - barok)
2. Gospa Gusarica (renesansa)

3. Sv. Rok - utvrđena crkva (renesansa - barok)
4. Gospa od Sedam Žalosti - Nova crkva (barok)
5. Sv. Mihovil
6. Sv. Duh
7. Sv. Blaž
8. Sv. Ante (Oključna)
9. Gospa od Planice
10. Sv. Andrija (Svetac), 13. stoljeće (romanika)
11. Sv. Silvestar (Biševo)

Sastavni dio ovog puta su i crkve drugih župa s područja Grada Komiže, u naseljima: Pohumlje, Podšpilje, Žena Glava te poklonac na lokalitetu Pod Gospojicu.

Sakralni tematski put prilika je za planiranje i razvoj uređenja sakralnih zbirki, posebice zbirke u okviru Mustera sa zbirkom votivnog nakita i zbirci misnoga ruha, te vrijednoj i jedinstvenoj zbirci Ex Vota u Gospi Gusarici.

S obzirom na smještaj sakralnih građevina koje se najčešće nalaze u oblikovanom okolišu (maslinici, gromače, vrhovi brijega, groblja s parkovima čempresa...), jedinstvenom kulturnom krajoliku, ovo su mjesta s lijepim pogledima i imaju snažnu doživljajnu vrijednost.

Posebno se ovdje otvara prostor za naglašavanje i prezentiranja kontinuiteta šovanja iz prethodnih civilizacija - grčke, ilirske, rimske koje se nastavilo u kršćanstvu sve do današnjih dana (Velo gomila...). Tu je važan doprinos arheologa Arheološkog muzeja iz Visa, višeg kustosa dr. Borisa Čarga.

Modusi interpretacije i oprema puta

Interpretacijski mediji:

- orijentacijsko-informacijski znakovi: glavne info-točke na strateškim pozicijama s mapom područja i grada te objašnjenjima tematskog puta i svih sastavnica;

- orijentacijsko-informacijski znakovi: signalizacija puta i smjera kretanja prema potrebi (paziti na postojeću signalistiku);
- interpretacijski i interaktivni interpretacijski znakovi;
- interpretacijske instalacije - pojačavanje doživljaja;
- glavni interpretacijski centar u Musteru;
- mali interpretacijski centri - zbirke u Gusarici i manje zbirke u okolnim selima prema nalazima;
- tematska staza: Priča o Musteru...
- piktorami s oznakama kvalitete usluga i ponude na putu.

Oprema puta:

- klupe;
- sjenice;
- stalci za bicikle;
- vidikovci;
- izletišta sa sjenicama, klupama, kaminom - mjestom za roštilj, koševima za smeće i “pravilima ponašanja”...

Tiskovine:

- mapa s ucrtanim putevima;
- vodič na četiri jezika.

Web:

- prezentacija puta na web stranicama ekomuzeja i TZ Grada Komiže, ali i ostalim ponuđačima usluga (TA Alternatura i sl)...

Događanja

Uz sakralni tematski put osvještavaju se kod lokalnog stanovništva brojni običaji posebno povezani sa sakralnim kalendarom: proštenjima i običajima slavljenja svetaca zaštitnika i važnih kršćanskih blagdana.

Jedan od načina oživotvorenja sakralne rute su upravo istraživanja memorije vezanih uz blagdane te njihovo obnavljanje kako bi se tijekom cijele godine ova ruta “živjela” što je cilj Ekomuzeja Komiža i ovog njegovog segmenta!

Tu je svakako važan i gastronomski aspekt - jela koja su se pripremala u određeno doba godine, odnosno uz slavljenje određenih svetaca što je potrebno dodatno revalorizirati i povezati s ugostiteljskom ponudom ponuđača usluga na sakralnom tematskom putu, kao i odjeća, te pjesme i napjevi! Tu su i važne osobe povezane uz sakralni život Komiže - svećenici, duhovnici, donatori i slično!

Ciljne skupine

- obraća se svim ljudima, a posebno obrazovanijim posjetiteljima ili posjetiteljima željnim znanja; jednako se obraća domicilnim kao i posjetiteljima iz drugih dijelova Hrvatske i različitih zemalja Europe i svijeta;
- posjeta sakralnim objektima pristupačna je i razumljiva osobama s posebnim potrebama i koliko je god moguće koristi inovacije i nove tehnologije da im prenese poruku i doživljaj...

Dionici

Primarni

Temelji na kolektivnoj i osobnoj memoriji Komižana, domicilnih i raseljenih, koji sačinjavaju njezino živo kulturno tkivo i glavni su nositelji i prenositelji, akteri, protagonisti i dionici Puta Sv. Mikule! Oni su glavni kazivači koji prenose tradicijske vjerske običaje vezanih u svaki sakralni lokalitet i na taj način pričaju autentične priče te kreiraju jedinstven doživljaj svim posjetiteljima. Ovdje su neizostavni dionici TZ Grada Komiže i turističke agencije, prvenstveno Alternatura.

Sekundarni

Teme i sadržaji interpretirani na ovom tematskom putu temelje se na brojnim stručnim istraživanjima, te stručnim i znanstvenim radovima kojima su produbljeni razni aspekti znanja.

“MARSOV PUT”

Put utvrda temelji se na marcijalnoj baštini otoka Visa, a posebno komiškog područja. Otok Vis nalazio se na značajnim pomorskim putevima Jadranskog mora koji su odvajkada spajali Istok i Zapad, Sjever i Jug. Posebna uloga i važnost otoka došla je do izražaja u 19. i 20. st. pa i “Marsov put” (alternativni naziv “Komiški put boga Marsa”) može najviše tematizira Napoleonsko i Austro-ugarsko razdoblje, te razdoblje NOB-a i JNA kada su se na Visu izgradile brojne vojne baze.

Atmosfera i doživljaj

Atmosfera je avanturistička i istraživačka. Istraživanje “Marsovog puta” zahtjeva povećanu tjelesnu aktivnost, a sam put karakterizira to što je dijelom i pod morem - na mjestima potopljenih brodova. Poveznicu s ovim lokalitetima treba uspostaviti s ponudom svih adrenalinskih sportova. Upoznavanje s vojnim strategijama donosi i upoznavanje s povijesnim kontekstom koji nadilazi povijest Komiže, otoka Visa, pa i Hrvatske u cjelini. Radi se o kontekstu europskih i svjetskih događaja u duhu kojih treba interpretirati i cijeli “Marsov put”. Od ratovanja i pomorskih nadmudrivanja Rusa i Francuza početkom 19. st., preko odlučne bitke Engleza i Francuza gdje je znameniti kapetan Hoste iznio pobjedu 1811 . godine, preko Viškoga boja u kojemu su se 1866. sukobile Prusija i Italija protiv Austro-Ugarske koju je predvodio i pobjedom proslavio admiral Wilhelm Tegetthoff. Tu je i povijesni događaj iz Prvog svjetskog rata u kojega je bila uključena i Palagruža. U drugom svjetskom ratu otok je 1943. primio veliku grupaciju NOB-a, tu je djelovao i saveznički vojni aerodrom, pa je Vis u dr. polovici 20. stoljeća postupno postajao najznačajnija pomorska vojna baza JNA sve do Domovinskog rata... Brojna mjesta Komiže i njezine okolice kao i pučinskih otoka nose bogata ratna svjedočanstva i sada postaju glavne točke memorije, prisjećanja, ali i slavljenja mira!

Sastavnice

- venecijanske utvrde - ostaci;
- lokaliteti vezani uz francusko-engleski boj iz 1811.
- Viški boj - lokalitete Manjarema;
- popis hidroarheoloških lokaliteteta;
- lokaliteti povezani s Drugim svjetskim ratom: Žena Glava (vojna štamparija), Borovik i brdo Hum - Titova Špilja;
- objekti JNA: Stupišća (najznačajnije), Barijoška, Crvene stine, Talež, Ravno, Rogači.

Modusi interpretacije i oprema puta

Interpretacijski mediji

- orijentacijsko-informacijski znakovi: glavne info-točke na strateškim pozicijama s mapom područja te objašnjenjima tematskog puta i svih sastavnica;
- orijentacijsko-informacijski znakovi: signalizacija puta i smjera kretanja prema potrebi (paziti na postojeću signalistiku);
- interpretacijski i interaktivni interpretacijski znakovi;
- interpretacijske instalacije - pojačavanje doživljaja;
- glavni interpretacijski centar - park Stupišće;
- tematska staza: Manjarema;
- signalizacija s "pravilima ponašanja" u područjima napuštenih vojnih baza...
- piktorami s oznakama kvalitete usluga i ponude na putu.

Oprema puta:

- klupe,
- sjenice,
- stalci za bicikle,
- izletišta sa sjenicama, klupama, kaminom - mjestom za roštilj, koševima za smeće...

Tiskovine:

- mapa s ucrtanim putevima;
- vodič na četiri jezika.

Web:

- prezentacija puta na web stranicama ekomuzeja i TZ Grada Komiže, ali i ostalim ponuđačima usluga (TA Alternatura i sl) s posebnim razvijanjem kompjuterskih igrica s tematiziranjem pomorskih bitaka...

Događanja

Važni datumi kojima se obilježavaju događaji iz marcijalne povijesti Visa mogu biti povod za organiziranje manifestacija ili događanja s naglašenom mirotvornom tematikom, ili pak prilika za međunarodnu suradnju kod obilježavanja međunarodnih bitki - organiziranje koncerata, izložbi, predavanja i slično. Također se događanja povezana uz ovu rutu mogu povezati s organiziranjem natjecanja ili sličnih okupljanja adrenalinskih sportaša - paraglajdinga i slično. Mogu se organizirati i *paint-ball* natjecanja kao i ostale slične igre koje se baziraju na vojnim strategijama.

Ciljne skupine

- obraća se širokoj ciljnoj skupini, s naglaskom na mlađu populaciju (od 18 do 45 godina) zbog potrebne fizičke spretnosti i pokretnosti; jednako se obraća posjetiteljima iz drugih dijelova Hrvatske, a posebno posjetiteljima iz različitih zemalja Europe (Velike Britanije, Francuske, Rusije, Italije...) i svijeta;
- posjeta se čini razumljiva i pristupačna, koliko je god to moguće, osobama s posebnim potrebama i koristi inovacije i nove tehnologije da im prenese poruku i doživljaj...

Dionici

Primarni

Temelji se na kolektivnoj i osobnoj memoriji Komižana koji su svjedočili događajima iz Drugog svjetskog rata i druge polovice 20. stoljeća. Oni su glavni kazivači koji prenose sjećanja i dogodovštine, te pomažu oživljavanje lokaliteta memorije životnim pričama i iskustvima domaćih ljudi. Posebno se to odnosi na stanovnike Žene Glave i Borovika za vrijeme Drugog svjetskog rata. Ovdje su neizostavni dionici TZ Grada Komiže i turističke agencije, prvenstveno Alternatura.

Sekundarni

Teme i sadržaji interpretirani na ovom tematskom putu temelje se na brojnim znanstvenim i stručnim istraživanjima, te stručnim i znanstvenim radovima kojima su produbljeni razni aspekti znanja o vojnoj povijesti otoka Visa koja privlači brojne istraživače, profesionalce i amatere. Ovdje valja istaknuti prof. Stanka Piplovića, Stjepana Tafru, Sašu Denegrija (arheolog iz Konzervatorskog odjela u Splitu)

“PUT PUČINE”

“Put pučine” najmaritimniji je i najspecifičniji tematski put Ekomuzeja Komiže koji najzornije predstavlja komiški svijet i svjetonazor koji je nezamisliv bez pučinskih otoka. Započinje u Komiži i kreće prema svakom od pučinskih otoka, na svakom otoku razvija specifičnu tematsku stazu.

Atmosfera i doživljaj

Pomorski izazov, putovanje prugom do Biševa, ili tradicijskim brodicama falkušama ili drugim plovilima prema pučinskim otocima jedinstveni je doživljaj koji sublimira najizraviji kontakt s glavnim komiškim ljudima - ribarima. Ovdje se saznaju iz prve ruke doživljaji vezani uz more i moreplovstvo, pomorske putove, prepričavaju legende i facende, oslušuju vjetrovi... Avanturizam, ljubav prema moru i ljudima od mora, želja za izazovima, sve su to glavne motivacije za ovaj maritimi doživljaj *par excellence*.

Sastavnice

- otok Biševo - pruga, Modra špilja, Mezoporat - interpretacijski centar Modre špilje, Vlaka, Porat i arsenal (budući interpretacijski centar i priča o falkuši Cicibeli), Vela gora, Polje, Potok, škola iz 1937., Pernikoza, Salbunara, facende, ljudi s Biševa - Biševljori, Mali porat, Nevaja, Trešjavac, ...
- Svetac - Povlov buk, ljudi Sveca - Svecori, Krajicino ili Teutin grad “Morituri te salutant” - legenda, orlovska gnijezda, Zankijevi, kaukali...
- Palagruža - naseljena od prije 9000 godina, svjetionik, komiški ribari, falkuše, Rota palagruzona, srdela, inćun, jastog, Diomedov otok, Dionedove ptice - kaukali...
- Jabuka;
- Brusnik - crna modrobrazda endemska gušterica, jezero;

- olupine brodova - muzej pod morem: brod Teti, grčki teretni brod Vassilios T potonuo 1939., američka leteća tvrđava B 17.

Modusi interpretacije i oprema puta

Interpretacijski mediji

- orijentacijsko-informacijski znakovi: glavne info-točke na strateškim pozicijama s mapom područja te objašnjenjima tematskog puta i svih sastavnica u Komiži i na Biševu;
- orijentacijsko-informacijski znakovi: signalizacija puta i smjera kretanja na Biševu;
- interpretacijski i interaktivni interpretacijski znakovi na najvažnijim punktovima otoka;
- interpretacijske instalacije - pojačavanje doživljaja na svakom od pet otoka;
- glavni interpretacijski centar - Biševo;
- izložba Palagruža u Komiži;
- tematske staze na Biševu i Svecu;
- signalizacija s “pravilima ponašanja” na otocima.

Oprema puta:

- klupe,
- sjenice,
- izletišta sa sjenicama, klupama, koševima za smeće i “pravilima ponašanja”...

Tiskovine:

- mapa s ucrtanim putevima;
- vodič na četiri jezika.

Web:

- prezentacija puta na web stranicama ekomuzeja i TZ Grada Komiže, ali i ostalim ponuđačima usluga (TA Alternatura i sl)...

Događanja

Sastaviti listu važnih datuma za svaki od otoka, te oblikovati kalendar događanja. Središnja manifestacija ovog tematskog puta je Rota Palagruzona!

Ciljne skupine

- obraća se ljudima od mora, jedriličarima, pomorcima, istraživačima maritimne povijesti, roniocima; jednako se obraća domicilnim kao i posjetiteljima iz drugih dijelova Hrvatske i različitih zemalja Europe i svijeta;
- posjeta otocima pristupačna je i razumljiva osobama s posebnim potrebama i putem krovnog interpretacijskog centra Ekomuzeja Komiža *Terra Marique...*

Dionici

Lokalno stanovništvo

Temelji na kolektivnoj i osobnoj memoriji Biševljora, Svecora, Komižana, domicilnih i raseljenih, koji sačinjavaju živo tkivo ovih danas opustjelih otoka. Oni su glavni nositelji i prenositelji, akteri, protagonisti i dionici Puta pučine! Oni su glavni kazivači koji pričaju autentične priče te kreiraju jedinstven doživljaj svim posjetiteljima. Ovdje su neizostavni dionici TZ Grada Komiže i turističke agencije, prvenstveno Alternatura.

Stručnjaci

U elaboraciju interpretacije svakako treba uključiti rezultate znanstvenih i stručnih istraživanja. Ovdje svakako uključiti i znanja iz brojnih istraživanja provedenih u okviru projekta *Coast*. Ovdje je također važno uključiti i sve relevantne stručne i znanstvene institucije, kao i sve značajne istraživače poput prof. Joška Božanića i dr. Branka Kirigina iz Arheološkog muzeja u Splitu, te mr. Sanje Buble. Za sve razrade tema u vezi biljnoga svijeta i ekosustava tu je dr. Sandro Bogdanović, biolog iz Komiže, te Udruga sredozemna medvjedica iz Komiže.

AKCIJSKI PLAN

Projektiranje

- Izrada idejnog projekta tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža s preliminarnim troškovnikom;
- Izrada izvedbenog projekta tematskih putova i staza Ekomuzeja Komiža s konačnim troškovnikom (uključuje projekt dizajna: grafičkog, produkt, web te dizajna interaktivnih instalacija).
- Izrada idejne i izvedbene projektne dokumentacije za interpretacijske centre prema prioritetima.

Istraživanje tema

- Izrada popisa istraživača koji sudjeluju u razradi tematskih cjelina;
- Razrada i mapiranje svih tema prema uputama, izrada audio, video i foto dokumentacije koja prati istraživački rad, posebno s kazivačima;
- Senzibilizacija lokalne zajednice i glavnih dionika za sudjelovanje i potporu kroz radionice i prezentacije obavljenog posla razrade svake teme;
- Poticanje donacija predmeta prema temama putem radija, mailing listi, web portala i dnevnog tiska!
- Pregled svih privatnih zbirki i ugovaranje suradnje s vlasnicima.

Dokumentacijski poslovi

- sustavno sakupljanje, organiziranje i pohranjivanje fototeke i videoteke ekomuzeja Komiža prema temama tematskih putova (arhivske i novo-nastale);
- sustavno stvaranje foto, video i audio dokumentacije s kazivačima koji sudjeluju u razradi pojedinih tema, posebno starijih osoba čija su svjedočanstva od posebnoga značaja.

Nalaženje financijskih sredstava

Paralelno s razvojem projektne dokumentacije, oblikovati dokumentaciju za javljanje na natječaje za sufinanciranje i potpore:

- priprema dokumentacije za Ministarstvo turizma RH;
- priprema dokumentacije za Ministarstvo regionalnog razvoja i sl.
- krojenje dokumentacije prema potrebama IPA fondova u suradnji s partnerima, razvojnim agencijama koje imaju iskustva i sjajne uspjehe za prijave projekata za financiranje iz Fondova EU prema rokovima otvaranja natječaja;
- izrada vremenskog plana svih prijava.

Realizacija

Stručni poslovi

1. istraživanje i produblivanje tema;
2. pisanje tekstova za interpretacijske znakove prema temama i pojedinim sastavnicama;
3. prevođenje tekstova na strani jezik - engleski.

Geodetski i obrtnički

1. geodetski snimak za označavanje putova i staza (visinski, duljina i slično za potrebe mapa);
2. obrtnički radovi - izrada svih znakova;
3. montažerski radovi - montiranje svih znakova;
4. tisak svih tiskovina.

Dizajnerski poslovi:

1. izrada pripreme za grafičke elemente postava i sve tiskovine;
2. izrada web stranice;
3. tisak i izvedba svih elemenata.